

УДК 911.9: 502.132(477.44)

Яцентюк Ю.В.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Екомережа Жмеринського району як парадинамічна антропогенна ландшафтна система

У статті розглянуто екомережу Жмеринського району Вінницької області як парадинамічну антропогенну ландшафтну систему. Виділено та охарактеризовано ключові та сполучні території екомережі Жмеринського району. Виокремлено та охарактеризовано Згарський та Жмеринський регіональні центри біорізноманіття. Виділено 15 локальних біоцентрів екомережі Жмеринщини. Проаналізовано біотичне і ландшафтне різноманіття ключових територій екомережі району. Вказано географічне положення та площі локальних біоцентрів. Визначено перелік видів флори та фауни ключових територій місцевої екомережі Жмеринського району. Наведено перелік видів тварин та рослин Червоної книги Вінницької області, Червоної книги України та Європейського Червоного списку, що мешкають у регіональних центрах біорізноманіття та біоцентрах Жмеринщини. Вказано перелік рослинних угруповань Зеленої книги України, які виявлені у межах регіональних центрів біорізноманіття досліджуваної території. Проаналізовано зв'язок регіональних центрів біорізноманіття та локальних біоцентрів із певними природно-заповідними об'єктами і територіями Жмеринського району Вінницької області. Виявлено особливості простягання екокоридорів екологічної мережі цього району, що сполучають між собою регіональні центри біорізноманіття та локальні біоцентри. Вказано географічне положення та морфометричні параметри Згарського, Рівського, Мурафського та Хмельницько-Чечельницького регіональних екокоридорів, що проходять територією Жмеринського району. Вказано параметри буферних зон навколо ключових територій екомережі району. Виділено та охарактеризовано зони потенційної ренатуралізації екомережі Жмеринщини.

Ключові слова: парадинамічна антропогенна ландшафтна система, ключова територія, біоцентр, екомережа, регіональний центр біорізноманіття, сполучна територія, екокоридор.

Яцентюк Ю.В. Экосеть Жмеринского района как парадинамическая антропогенная ландшафтная система. В статье рассмотрена экосеть Жмеринского района Винницкой области как парадинамическая антропогенная ландшафтная система. Выделены и охарактеризованы ключевые и соединительные территории экосети Жмеринского района. Выделены и охарактеризованы Згарский и Жмеринский региональные центры биоразнообразия. Выделены 15 локальных биоцентров экосети Жмеринского района. Проанализированы биотическое и ландшафтное разнообразие ключевых территорий экосети района. Указано географическое положение и площади локальных биоцентров. Определен перечень видов флоры и фауны ключевых территорий местной экосети Жмеринского района. Приведен перечень видов животных и растений Красной книги Винницкой области, Красной книги Украины и Европейского Красного списка, которые проживают в региональных центрах биоразнообразия и биоцентрах Жмеринского района. Указан перечень растительных сообществ Зеленой книги Украины, которые обнаружены в пределах региональных центров биоразнообразия исследуемой территории. Проанализирована связь региональных центров биоразнообразия и локальных биоцентров с определенными природно-заповедными объектами и территориями Жмеринского района. Вывявлены особенности простиранья экокоридоров экологической сети этого района, которые соединяют между собой региональные центры биоразнообразия и локальные биоцентры. Указано географическое положение и морфометрические параметры Згарского, Ровского, Мурафского и Хмельницко-Чечельницкого региональных экокоридоров, которые проходят по территории Жмеринского района. Указаны параметры буферных зон вокруг ключевых территорий экосети района. Выделены и охарактеризованы зоны потенциальной ренатурализации экосети Жмеринского района.

Ключевые слова: парадинамическая антропогенная ландшафтная система, ключевая территория, биоцентр, экосеть, региональный центр биоразнообразия, соединительная территория, экокоридор.

Yatsentyuk Yu.V. The ecological network of Zhmerinsky district of Vinnytsia region as a paradynamyc anthropogenic landscape system. The ecological network of Zhmerinsky district of Vinnytsia region as a paradynamyc anthropogenic landscape system is considered in this article. The key

and connective territories of Zhmerinsky district of Vinnytsia region are identified and characterized. The Zhmerinsky and Zgarsky regional centres of biodiversity are distinguished and described. Fifteen biocentres of the ecological network of Zhmerinsky district of Vinnytsia region are identified. Among them there are Zgarsky, Volodymyrivsky, Novoselytsky, Brailovsky, Potokivsky-Rizhavytsky, Severinovsky, Chernatynskyi, Movchansky, Oleksandrivsky, Lyudovsky, Zhmerinsky, Malozhmerinsky, Mezhyrivsky, Rivsky and Kurilivtsi biocentres. The biological and landscape diversity of key areas of the ecological network of Zhmerinsky district of Vinnytsia region is analyzed. The geographical location and the areas of local biocentres are specified. The list of species of flora and fauna of the key areas of the ecological network of Zhmerinsky district of Vinnytsia region is determined. The diversity of flora species in the key areas of ecological network of Zhmerinsky district of Vinnytsia region is analyzed. The fauna species of the biocentres of the ecological network of the analysed area are indicated. The list of species of animals and plants belonging to the Red Book of Vinnytsia region, the Red Book of Ukraine and the European Red List, living in the regional centres of biodiversity and biocentres of Zhmerinsky district of Vinnytsia region is determined. The geographical location and the areas of the regional centers of biodiversity of the ecological network of Zhmerinsky district are specified. The peculiarities of the landscape systems of Zhmerinsky and Zgarsky regional centers of biodiversity are noted. The list of flora and fauna species belonging to the Red Book of Ukraine, which are found within Zhmerinsky and Zgarsky regional centers of biodiversity, is given. The species of flora and fauna belonging to the Red Book of Vinnytsia region, which are found within the regional centres of biodiversity of the ecological network of Zhmerinsky district are specified. The list of plant associations belonging to the Green Book of Ukraine which are identified within the territory of the regional centers of biodiversity in the studied area is given. The connection between the regional centers of biodiversity and corresponding natural protected objects and areas of Zhmerinsky district of Vinnytsia region is analyzed. The peculiarities of ecosystems of Zhmerinsky and Zgarsky regional centers of biodiversity are distinguished. The features of the natural components within the territory of the local biocentres of Zhmerinsky district are analysed. The connection between the local biocentres of the ecological network and the territories and the objects of the natural reserve fund of Zhmerinsky district of Vinnytsia region is revealed. The peculiarities of the landscapes within the biocentres of the ecological network of this district are analysed. The list of species belonging to the European Red List, living within the local biocentres of Zhmerinsky district is given. The species belonging to the Red Book of Ukraine, which are found in the biocentres of the ecological network of Zhmerinsky district are named. Special and unique natural complexes of the biocentres of this area are highlighted. The age and the current state of the plant associations found within the local biocentres of the ecological network of Zhmerinsky district of Vinnytsia region are specified. The peculiarities of tracts and types of areas within the biocentres of Zhmerinsky district are noted. The location of meadow-steppe vegetation within the local biocentres of the ecological network of the studied area is specified. The peculiarities of the stretching of the ecological corridors of Zhmerinsky ecological network are defined. The regional centers of biodiversity that connect national ecological corridors are specified. The features of the regional connecting areas of Zhmerinsky ecological network are shown. The geographical and morphometric parameters of Zgarsky, Rivsky, Murafsky and Khmelnytsky-Chechelnytsky regional ecological corridors that pass through the territory of Zhmerinsky district are specified. The area, the length, the maximum and minimum width of the ecological corridors of the studied area are defined. The key areas that connect Zgarsky, Rivsky, Murafsky and Khmelnytsky-Chechelnytsky regional ecological corridors are identified. Ten connecting areas of the local level are highlighted: Rovetsky, Dumkivsky, Baranskiy, Murashkovsky, Zhmerinsko-Travnevskyi, Novoselyts'ko-Slobodivsky, Ljudavsko-Sovakivskyi, Novoselyts'ky-Brailovsky, Tokarivka, Chernyatyn-Demkovsky and Kurilivtsivsko-Sovakivsky. The information about their geographical location and morphometric parameters is given. The connecting territories of the local level that connect the local biocentres are defined. The parameters of buffer zones around key areas of the ecological network area are specified. The areas of potential renaturalization of the ecological network of Zhmerinsky district are distinguished and characterized.

Key words: paradynamyc anthropogenic landscape system, key area, biocentre, ecological network, regional centre of biotic diversity, connective territory, ecological corridor.

Наявність проблеми. Наразі природні компоненти і комплекси Вінницької області є значно перетворені у процесі господарської діяльності людини. Умовно натуральні ландшафтні комплекси займають лише кілька відсотків площі території. Відстань між ними часто є досить великою. В умовах значної

ізолюваності зменшується біотичне та ландшафтне різноманіття заповідних територій та об'єктів, погіршуються стан навколишнього природного середовища та умови життєдіяльності населення. У результаті зростає захворюваність та смертність населення. У цих умовах важливим є формування місцевих екомереж адміністративних районів Вінницької області. Вони дозволяють спроектувати цілісну систему важливих для підтримання екорівноваги об'єктів і територій.

Оскільки натуральні ландшафти на Вінниччині займають мізерні площі, пропонуємо формувати екомережу як парадинамічну антропогенну ландшафтну систему [1]. Завдяки такому підходу до структури екомережі можуть бути включені цінні, у різному ступені антропогенізовані території. Це дозволить забезпечити генетичну, динамічну та ландшафтну цілісність спроектованих екомереж.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Формування локальних екомереж адміністративних районів Вінницької області тільки розпочалось. Тому публікації з цієї тематики ще поодинокі. Ми розробили локальні схеми екомережі Мурованокуриловецького, Жмеринського та Могилів-Подільського районів [4]. Розроблено місцеві схеми екологічної мережі міст Немирів, Бар та Ямпіль. Наразі розробляється проект локальної схеми екомережі міста Вінниці.

Мета статті – розглянути екомережу Жмеринського району Вінницької області як парадинамічну антропогенну ландшафтну систему.

Результати дослідження. Розглядаємо екомережу як цілісну парадинамічну антропогенну ландшафтну систему ключових, сполучних, відновлювальних і буферних територій, екотехнічних розв'язок та інтерактивних елементів. Вони пов'язані між собою спільністю генезису, одночасністю або послідовністю виникнення та розвитку, динамічними зв'язками.

У структурі екомережі Жмеринського району як парадинамічної антропогенної ландшафтної системи виділено 17 ключових та 17 сполучних територій, 26 зон потенційної ренатуралізації. У межах району відсутні національні природні ядра [3], але виділено два регіональних центри біорізноманіття (Згарський та Жмеринський) та 15 локальних біоцентрів.

Згарський регіональний центр біорізноманіття сформувався у межах Літинського і Жмеринського адміністративних районів та займає площу 3472,2 га. У Жмеринському районі знаходиться частина регіонального центру площею 943,5 га. Цей регіональний центр сформувався на основі Згарського загально-зоологічного заказника загальнодержавного значення [2, с. 47-48]. Тут охороняються ландшафти долини річки Згар із квазіприродними водно-болотними угіддями. Виявлено такі види рослин Червоної книги України: альдрованда пухирчаста, зозулинець блощичний, осока Девелла, пальчатокорінник м'ясо-червоний, сальвінія плаваюча. На цій території зростають такі види рослин обласного Червоного списку: вільха сіра, латаття сніжно-біле, оман високий, осока багниста, півники болотні.

На території Згарського регіонального центру біорізноманіття мешкають такі види тварин, занесені до Європейського Червоного списку: п'явка медична, мнемозина, чернівець непарний, слимак виноградний, деркач, видра річкова, вовчок ліщиновий. До Червоної книги України занесені такі види тварин: дозорець-імператор, бражник скабіозовий, ведмедиця гера, мегахіла округла, подалірій, сколія-гігант, сколія степова, стрічкарка блакитна, стрічкарка орденська малинова, джміль глинистий, джміль яскравий, джміль моховий, ксилокопа звичайна, вусач мускусний, мідянка, коровайка, косар, лунь польовий,

підорлик малий, сорокопуд сірий, чернь білоока, борсук звичайний.

Жмеринський регіональний центр біорізноманіття займає площу 4558,6 га. Він сформувався на основі ландшафтного заказника загальнодержавного значення "Володимирська дубина" та загальнозоологічного заказника місцевого значення "Лебединий". Тут зростають такі види рослин Червоної книги України: гніздівка звичайна, коручка темно-червона, коручка чемерниковидна, лілія лісова, любка дволиста, підсніжник білосніжний, цибуля ведмежа. До обласного Червоного списку занесені такі рідкісні для Вінницької області види рослин: аденофора лілієлиста, аспленій волосовидний, барвінок малий, косарик черепитчасті, латаття сніжно-біле, наперстянка великоцвіта, оман високий, печіночниця звичайна, півники болотні, проліска дволиста, фіалка запашна, черемха звичайна, шавлія клейка.

На території Жмеринського регіонального центру біорізноманіття мешкають такі види тварин, занесені до Європейського Червоного списку: мурашка руда лісова, сінниця Геро, видра річкова, вовчок ліщиновий. До Червоної книги України занесені такі види тварин: бражник олеандровий, подалірій, стрічкарка тополева, джміль глинистий, бджола-тесляр звичайний, вусач земляний хрестоносець, жук-олень, мідянка, пелікан рожевий, борсук звичайний.

У структурі екомережі Жмеринського району виділено 15 локальних біоцентрів: Згарський, Володимирівський, Новоселицький, Браїлівський, Потоківсько-Рижавський, Северинівський, Чернятинський, Мовчанський, Олександрівський, Людавський, Жмеринський, Маложмеринський, Межирівський, Рівський, Курилівцівський. Згарський біоцентр утворює основу однойменного регіонального центру біорізноманіття, тому його особливості були охарактеризовані вище.

Володимирівський біоцентр знаходиться на північному сході Жмеринського району, між селами Володимирівка, Демидівка, смт. Браїлів і займає площу 133 га. Він сформувався на основі ландшафтного заказника загальнодержавного значення "Володимирська дубина". Тут охороняються ландшафти вікової діброви переважно на схиліх поверхнях долини р. Ров.

У Володимирівському біоцентрі ростуть коручка темно-червона, цибуля ведмежа, коручка чемерниковидна, підсніжник білосніжний, лілія лісова, любка дволиста, гніздівка звичайна Червоної книги України. Виявлено групу асоціацій дубових лісів ліщинових; асоціації грабово-дубового лісу волосистоосокового та яглицевого; асоціацію мішаних дубових лісів левурдових; формацію латаття сніжно-білого Зеленої книги України. Із тварин зустрічаються вовчок ліщиновий, видра річкова, сінниця Геро, мурашка руда лісова Європейського Червоного списку, сінниця Геро, мідянка, бражник олеандровий, вусач земляний, борсук звичайний, видра річкова, жук-олень Червоної книги України.

Новоселицький біоцентр знаходиться на північному сході Жмеринського району, між селами Новоселиця, Слобода, Лисянка, Людавка та займає площу 45,3 га. Він сформувався на основі заповідного урочища «Жмеринська діброва». У ньому охороняються вододільні ландшафтні комплекси із дубовим та грабовим лісами за участю береста віком понад 100 років природного походження.

У Новоселицькому біоцентрі ростуть коручка чемерниковидна, підсніжник білосніжний, лілія лісова Червоної книги України. Виявлено групу асоціацій дубових лісів ліщинових, асоціації грабово-дубового лісу волосистоосокового та яглицевого Зеленої книги України. Із тварин зустрічаються вусач великий дубовий західний, мурашка руда лісова Європейського Червоного списку, жук-олень Червоної книги України.

Браїлівський біоцентр знаходиться в смт. Браїлів та займає площу 7,5 га. Він сформувався на основі парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення "Браїлівський". На території біоцентру росте 45 видів дерев і кущів. Виявлено до 65 видів рослин відкритого ґрунту, в т.ч. 50 аборигенних видів, 17 видів дерев, кущів та ліан. Тут ростуть 33 види трав, 15 інтродукованих видів, 7 сортів плодово-ягідних культур, 20 квітниково-декоративних, 10 лікарських та 11 технічних культур. У межах біоцентру мешкає слимак виноградний Європейського Червоного списку, джміль моховий, ксилокопа звичайна та подалірій Червоної книги України.

Потоківсько-Рижавський біоцентр знаходиться між селами Потоки, Рижавка, Ворошилівка, Маянів. Він сформувався на основі загальнозоологічного заказника місцевого значення "Лебединий", займає площу 132,2 га. Тут охороняються аквальні комплекси двох ставків та водно-болотні ландшафти.

У межах Потоківсько-Рижавського біоцентру виявлено місцезростання рідкісних для Вінницької області видів рослин – оману високого та півників болотних обласного Червоного списку. Тут мешкає видра річкова Європейського Червоного списку; джміль глинистий, подалірій, стрічкарка тополева, видра річкова, борсук звичайний та пелікан рожевий Червоної книги України.

Северинівський біоцентр знаходиться у с. Северинівка, на березі р. Рів. Він сформувався на основі парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення "Северинівський" та займає площу 43,5 га. Це ландшафтний парк, що був заснований у першій половині XIX століття. У біоцентрі виявлено коручку чемерниковидну Червоної книги України; формації латаття білого та глечиків жовтих Зеленої книги України. У Северинівському біоцентрі мешкають слимак виноградний, п'явка медична та павиноочка грушева Європейського Червоного списку; джміль моховий, джміль яскравий, вусач земляний хрестоносець, ксилокопа звичайна, подалірій, видра річкова Червоної книги України.

Чернятинський біоцентр знаходиться в с. Чернятин, на схилі балки, що примикає до притоки р. Рів. Біоцентр площею 31 га сформувався на основі парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення "Чернятинський парк". Це ландшафтний парк, що був заснований в кінці XVIII століття на базі природної грабової та ясеневі діброви. Неповдалік від входу в парк, виявлено куртину ластовеню російського, занесеного до Міжнародного списку охорони природи. У межах біоцентру мешкають слимак виноградний, вовчок ліщини та павиноочка грушева Європейського Червоного списку. Тут зустрічаються такі представники Червоної книги України: джміль моховий, джміль яскравий, вусач земляний хрестоносець, ксилокопа звичайна, подалірій.

Мовчанський біоцентр знаходиться між селами Лука-Мовчанська, Кацмазів, Мовчани, Андріївка та охоплює русло і заплаву річки Мурашка. Він сформувався на основі ландшафтного заказника місцевого значення «Мовчани» та займає площу 50,7 га. У біоцентрі охороняються унікальні ландшафтні комплекси Вінницького Придністер'я. Виявлено такі рідкісні для Вінницької області види рослин обласного Червоного списку: півники болотні, череуха звичайна, оман високий. Зустрічаються регіонально-рідкісні види рослин, не внесені до обласного Червоного списку: вероніка орхідна та козельці подільські.

У межах Мовчанського біоцентру зустрічаються тварини палемон і товстоголовка теселум Європейського Червоного списку; джміль глинистий, сколія степова, джміль пахучий Червоної книги України.

Олександрівський біоцентр знаходиться у селі Олександрівка, на лівому березі ставу, що на річці Мурафа. Він має площу 44 га та сформувався на основі парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення "Олександрівський". Це ландшафтний парк, що створений у 80-х роках ХХ ст. на основі природного дубово-грабового лісу. Тут ростуть такі види рослин обласного Червоного списку: черемха звичайна, конвалія звичайна, барвінок малий, фіалка запашна. Зустрічається також регіонально-рідкісний вид вороняче око чотирилисте, що не внесений до обласного Червоного списку.

У межах Олександрівського біоцентру зустрічаються такі види тварин Європейського Червоного списку: павиноочка грушева та слимак виноградний. До Червоної книги України занесені такі види тварин: джміль яскравий, джміль моховий, подалірій, бджола-тесляр звичайний, борсук звичайний.

Людавський біоцентр знаходиться на захід від села Людавка, у лощині. Він має площу 3,06 га та сформувався на основі парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення "Дендрологічна ділянка". Це грабова діброва із дендрологічною колекційною ділянкою, що висаджена у минулому столітті. Тут зібрано понад 200 видів і форм дерев та чагарників.

Жмеринський біоцентр знаходиться на півдні міста Жмеринка, у долині лівої притоки річки Мурафа, та охоплює балку з лісовою рослинністю. Біоцентр сформувався на основі ландшафтного заказника місцевого значення «Корчівка», займає площу 18,7 га. Це ландшафтний комплекс типового для Поділля грабово-дубового лісу. Деякі екземпляри дуба мають вік 200 і більше років. У межах Жмеринського біоцентру зустрічаються підсніжник білосніжний та гвоздика бессарабська Червоної книги України; черемха звичайна, конвалія звичайна, барвінок малий, фіалка запашна, кремена гібридна обласного Червоного списку. Тут ростуть регіонально-рідкісні зубниця бульбиста та проліска дволиста, що не внесені до обласного Червоного списку. Тваринний світ цієї ключової території представлений ондатрою, багатьма видами птахів.

Маложмеринський біоцентр знаходиться на півдні міста Жмеринка, у долині струмка, що впадає у ліву притоку річки Мурафа. Він охоплює балку із лісовою рослинністю та займає площу 21,8 га. Біоцентр сформувався на основі ландшафтних заказників місцевого значення «Струмок» та «Джерельна діброва».

Тут зустрічаються підсніжник білосніжний та гвоздика бессарабська Червоної книги України; черемха звичайна, конвалія звичайна, барвінок малий, фіалка запашна, кремена гібридна обласного Червоного списку.

Рівський біоцентр знаходиться на території Рівської сільської ради, охоплює русло річки Рів та її заплави. Біоцентр сформувався на основі гідрологічного заказника місцевого значення «Рівський» та займає площу 4,8 га. Тут охороняються аквальні комплекси русла річки Рів, низинно-болотні ландшафти із типовою водно-болотною рослинністю та лучні фітоценози. Тут у природному вигляді зберігається ділянка високотравного болота.

Межирівський біоцентр охоплює правий берег ставу в місці впадіння річки Думки у річку Рів. Він сформувався на основі ландшафтного заказника місцевого значення «Межирівські берізки». До складу біоцентру площею 2,6 га входять береги ставу із лучною та водно-болотною рослинністю. У межах цієї ключової території охороняються ландшафти березового гаю, схилів долини річки Рів із лучною рослинністю та чагарниками, вапнякових виходів із наскельною рослинністю, низинно-болотні ландшафтні комплекси берегів ставу.

Курилівцівський біоцентр знаходиться на південний схід від с. Курилівці. Він охоплює верхню частину долини річки Брага (лівий доплив річки Рів). Біоцентр сформувався на основі гідрологічного заказника місцевого значення «Ревуха» та займає площу 20 га. Тут охороняються земноводні ландшафтні комплекси річки Брага, наземні ландшафти її берегів із водно-болотною та лучною рослинністю. Також охороняються три високодебітних джерела.

Усі ключові території Жмеринського району в різному ступені антропогенізовані. Вони включають до свого складу антропогенні ландшафти різних класів. Локальні біоцентри та регіональні центри біорізноманіття посередництвом сполучних територій динамічно пов'язані в єдину парадинамічну антропогенну ландшафтну систему екомережі району.

У межах Жмеринського району простягаються Галицько-Слобожанський субширотний та Південнобузький субмеридіональний національні екокоридори, Згарський, Рівський, Мурафський та Хмільницько-Чечельницький регіональні екокоридори. Вони детально описані в літературі [2, 5].

У Жмеринському районі виділено 11 локальних екокоридорів: Ровецький, Думківський, Баранський, Мурашківський, Жмеринсько-Травневський, Новоселицько-Слободівський, Людавсько-Сьомаківський, Новоселицько-Браїлівський, Токарівківський, Чернятинсько-Демківський та Курилівцівсько-Сьомаківський. Більшість із них за своїм місцезнаходженням є річково-долинними, Новоселицько-Слободівський, Людавсько-Сьомаківський і Токарівківський екокоридори – яружно-балочні, Новоселицько-Браїлівський екокоридор – це поєднання яружно-балочного та річково-долинного коридорів.

Ровецький локальний екокоридор починається між селами Петрані та Дубова і закінчується біля села Ровець, у гирлі річки Ровець. Тут він з'єднується із Південнобузьким національним субмеридіональним екокоридором. Ровецький екокоридор сполучає елементи екомереж Хмельницької та Вінницької областей, Вінницького, Жмеринського і Тиврівського районів Вінницької області. Площа екокоридору 1633,6 га, довжина – 26021 м.

Думківський локальний екокоридор у Жмеринському районі починається біля села Рожепи, простягається до пригирлової частини річки Думка. Він сполучає елементи екомереж Хмельницької та Вінницької областей, а також Барського та Жмеринського районів Вінниччини. Саме за його посередництвом всі вище вказані елементи сполучаються з Рівським регіональним екокоридором та Південнобузьким національним субмеридіональним екокоридором. Площа Думківського локального екокоридору 1092,4 га, довжина – 14121 м [5].

Баранський локальний екокоридор тягнеться від міста Жмеринка по долині річки Баран (права притока Південного Бугу) і сполучається з Південнобузьким субмеридіональним екокоридором. Він поєднує Потоківсько-Рижавський біоцентр із Південнобузьким екокоридором та з Хмільницько-Чечельницьким регіональним екокоридором. Відтак, Потоківсько-Рижавський біоцентр опосередковано пов'язаний з Володимирівським біоцентром. Площа Баранського екокоридору 809,7 га, довжина екокоридору – 14,6 км.

Мурашківський локальний екокоридор починається у Жмеринському районі починається на північний захід від села Настасіївка та простягається майже до села Андріївка Шаргородського району. У межах цього коридору знаходиться Мовчанський біоцентр. Завдяки Мурашківському екокоридору Мовчанський біоцентр сполучається з ключовими територіями інших

адміністративних районів Вінниччини. Площа Мурашківського локального екокоридору 938,7 га, його довжина – 13917 м.

Жмеринсько-Травневський локальний екокоридор (площа 355,1 га, довжина – 10251 м) знаходиться між м. Жмеринка та с. Травневе, сполучає Жмеринський і Маложмеринський біоцентри з Мурафським регіональним екокоридором. За посередництвом цих коридорів вказані біоцентри сполучаються з Олександрівським біоцентром.

Новоселицько-Слободівський локальний екокоридор знаходиться між селами Лисянка, Людавка, Новоселиця та Слобода. Він сполучає Новоселицький біоцентр з Ровецьким локальним екокоридором, а за його посередництвом – з Хмільницько-Чечельницьким регіональним екокоридором та Південнобузьким національним екокоридором. Площа Новоселицько-Слободівського локального екокоридору 131,3 га, його довжина – 2700 м.

Людавсько-Сьомаківський локальний екокоридор знаходиться між селами Новоселиця, Людавка, Сьомаки та смт. Браїлів. Він сполучає Людавський біоцентр з Рівським регіональним екокоридором, а за його посередництвом – з Браїлівським і Володимирівським біоцентрами, з Хмільницько-Чечельницьким регіональним екокоридором та Південнобузьким національним екокоридором. Площа Людавсько-Сьомаківського екокоридору 239 га, його довжина – 6030 м.

Новоселицько-Браїлівський локальний екокоридор знаходиться між селом Новоселиця та смт. Браїлів. Він сполучає Новоселицький біоцентр з Рівським регіональним екокоридором, а через нього – з Браїлівським і Володимирівським біоцентрами, з Хмільницько-Чечельницьким регіональним екокоридором та Південнобузьким національним екокоридором. Площа цього локального екокоридору 372,1 га, його довжина – 10605 м.

Токарівківський локальний екокоридор знаходиться між селами Маньківці Барського району, Чернятин, Слобода-Чернятинська і Токарівка Жмеринського району. Він сполучає Чернятинсько-Демківський локальний екокоридор з Рівським регіональним екокоридором. Цим забезпечується цілісність екомережі Жмеринського району. Площа Жмеринської частини Токарівківського локального екокоридору 31,2 га, її довжина – 1920 м.

Чернятинсько-Демківський локальний екокоридор знаходиться між селами Чернятин та Слободою-Носковецькою. Посередництвом інтерактивного елемента він сполучає Чернятинський біоцентр з Мурафським регіональним екокоридором. За допомогою останнього цей біоцентр сполучається з Олександрівським біоцентром на річці Мурафа. Площа Чернятинсько-Демківського локального екокоридору 1181,6 га, його довжина – 14065 м.

Курилівцівсько-Сьомаківський локальний екокоридор знаходиться між селами Курилівці та Сьомаки. Він сполучає Курилівцівський біоцентр з Рівським регіональним екокоридором. За допомогою останнього цей біоцентр сполучається з Браїлівським та Володимирівським біоцентрами на річці Рів. Площа екокоридору 582,67 га, його довжина – 13610 м.

Для захисту та збереження ландшафтів від негативного антропогенного впливу парагенетично із ключовими і сполучними територіями формуються буферні території. Вони представлені буферними зонами навколо регіональних центрів біорізноманіття, біоцентрів, національних, регіональних і локальних екокоридорів. Загальна площа буферних територій Жмеринського району 4012,47 гектара, що складає 3,55 % від його площі.

До складу екомережі як парадинамічної антропогенної ландшафтної системи органічно входять відновлювальні території. Вони представлені зонами потенційної ренатуралізації. У межах Жмеринського району виділено 26 зон потенційної ренатуралізації. Загальна їх площа 5201,2 га, що становить 4,6 % від площі району. Вони охоплюють витoki приток головних річок району, ділянки крутих схилів річкових долин із ерозійними формами рельєфу, лісові, лучні та водно-болотні ландшафтні комплекси.

Висновки. Екомережа Жмеринського району Вінницької області представляє собою парадинамічну антропогенну ландшафтну систему. У ній генетично та динамічно пов'язані ключові, сполучні, буферні, відновлювальні території, інтерактивні елементи та екотехнічні розв'язки. У структурі парадинамічної антропогенної ландшафтної системи екомережі Жмеринського району виділено 17 ключових і 17 сполучних територій, 26 зон потенційної ренатуралізації. Серед ключових територій виділено 2 регіональних центрів біорізноманіття та 15 біоцентрів. Вони відрізняються найбільшим біотичним і ландшафтним різноманіттям, органічно взаємопов'язані в парадинамічній антропогенній ландшафтній системі екокоридорами. Серед останніх 2 національних, 4 регіональних і 11 локальних екокоридорів. Більшість сполучних територій простягаються долинами річок.

1. Яцентюк Ю.В. Водогосподарські антропогенні парagenетичні ландшафтні системи / Ю.В. Яцентюк // Людина та довкілля. Проблеми неоекології. – Харків, 2013. – №3-4. – С.147-152.
 2. Яцентюк Ю.В. Екомережа Вінницької області. / Ю.В. Яцентюк – Вінниця: ПП «ТД «Едельвейс і К», 2011. – 128 с.
 3. Яцентюк Ю.В. Національні природні ядра екомережі Вінницької області // Укр. геогр. журн. – 2011. – №2. – С. 48-52.
 4. Яцентюк Ю.В. Регіональні центри біорізноманіття Могилів-подільського району / Ю.В. Яцентюк // П'ята Могилів-Подільська науково-краєзнавча конференція / Матеріали конференції, (Могилів-Подільський, 16-17 жовтня 2015 р.) – Вінниця, 2015. – С.456-462.
 5. Яцентюк Ю.В. Сполучні території екомережі Вінницької області / Ю.В. Яцентюк // III-й Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю. – Т.1. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – С.279-282.
1. Yatsentyuk Yu.V. Vodohospodarski antropohenni paragenetychni landshaftni systemy / Yu.V. Yatsentyuk // Liudyna ta dovkillia. Problemy neokolohii. – Kharkiv, 2013. – №3-4. – S.147-152.
 2. Yatsentyuk Yu.V. Ekomerezha Vinnyts'koyi oblasti. / Yu.V. Yatsentyuk – Vinnytsya: PP «TD «Edel'veys i K», 2011. – 128 s.
 3. Yatsentyuk Yu.V. Natsionalni pryrodni yadra ekomerezhi Vinnytskoi oblasti / Yu.V. Yatsentyuk // Ukr. heohr. zhurn. – 2011. – №2. – S.48-52.
 4. Yatsentyuk Yu.V. Rehional'ni tsentry bioriznomanittya Mohyliv-podil's'koho rayonu / Yu.V. Yatsentyuk // P'yata Mohyliv-Podil's'ka naukovu-kraeyznavcha konferentsiya / Materialy konferentsiyi, (Mohyliv-Podil's'kyy, 16-17 zhovtnya 2015 r.) – Vinnytsya, 2015. – S.456 – 462.
 5. Yatsentyuk Yu.V. Spoluchni terytoriyi ekomerezhi Vinnyts'koyi oblasti / Yu.V. Yatsentyuk // III-y Vseukrayins'kyy z'yizd ekolohiv z mizhnarodnoyu uchastyu. – T.1. – Vinnytsya: VNTU, 2011. – S. 279-282.

Подано до редакції 17.02.2018

Рецензент – доктор географічних наук А.В. Гудзевич